

que caeteroqui prorsus incultum, inò vitiorum nostrorum pedore sedum. Thammate enim isti attributum est cognomentum Sarah, vel ab aritudine, vel à situ et pedore. Sed ista tanquam digito uno indicasse satis est. Ipsa enim deinde lectoris pietas facile penitius eum abducat in divina sensa.

VERS. 51. — ISTE SUNT POSSESSIONES HEREDITARIE, QUAS ASSIGNARUNT, etc. Hæc sunt à nobis explanata initio capituli 14. Sed hic additum est: *Coram Domino, pro foribus tabernaculi solennis*, ad sciendum, et veluti obsignandum religione quiddam adhuc actum est, quasi præsidebat atque coram inspectante Deo, annuenteque sic gesta omnia sint, ut sunt gesta. Septuaginta illam verborum complexionem: *Absolverunt divisionem terre*, sunt interpretati

CAPUT XX.

1. Et locutus est Dominus ad Josue dicens: Loquere filiis Israel, et dic eis:

2. Separate urbes fugitivorum, de quibus locutus sum ad vos per manum Moysi,

3. Ut confugiat ad eas quicumque animam percusserit nescius, et possit evadere iram proximi qui ultor est sanguinis.

4. Cum ad unam harum confugerit civitatem, stabit ante portam civitatis: et loquetur senioribus urbis illius ea quæ se comprobent innocentem; sicque suscipient eum, et dabunt ei locum ad habitandum.

5. Cumque ultor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus ejus, quia ignorans percussit proximum ejus, nec ante biduum triduumve ejus probatur inimicus.

6. Et habitabit in civitate illà donec stet ante judicium, causam reddens facti sui, et moriatur sacerdos magnus qui fuerit in illo tempore; tunc revertetur homicida, et ingredietur civitatem et domum suam, et quâ fugerat.

7. Decreveruntque Cedes in Galilæa montis Nephthali, et Sichein in monte Ephraim, et Cariath-Arbe (ipsa est Hebron), in monte Juda;

his verbis, *ἐπιπέθεσαν κληρονομία τῶν υἱῶν*, hoc est, *abierunt cernere hereditatem, sive possessionem terram*. Nimirum pro eo, quod est hebraicè, *absolverunt*, illi legerunt, *abierunt*.

Nos igitur freti paratissimo semper divino auxilio, sic comparemus animos corporaque nostra, ut domitis pravis cupiditatibus, per virtutes hoc breve iter vitæ transeamus, quo deinde à Christo Josuâ nostro, qui unus simul Eleazarum pontificem maximum representat, cum sit æternus sacerdos, atque à duodecim capitibus patrum tribuum Israeliticarum, ipsis duodecim Apostolis, coram Deo Patre, pro foribus cœlestis sacrarii, promissæ nobis portionem hæreditatis accipiamus, cæque perpetuò inter beatos spiritus fruamur. Amen.

CHAPITRE XX.

1. Après cela le Seigneur parla à Josué en ces termes: Parlez aux enfants d'Israël et dites-leur:

2. Marquez les villes dont je vous ai parlé par Moïse pour ceux qui cherchent un lieu de refuge,

3. Afin que quiconque aura tué un homme sans y penser, s'y retire pour y être en sûreté et pour éviter la colère du plus proche parent du mort, qui veut venger son sang.

4. Et lorsqu'il se sera réfugié dans une de ces villes, il se présentera à la porte de la ville, et exposera aux anciens tout ce qui peut justifier son innocence; et après cela ils le recevront, et lui donneront un lieu pour y demeurer.

5. Si celui qui veut venger le mort vient le poursuivre, ils ne le livreront point entre ses mains, parce qu'il a tué son prochain sans y penser, et qu'on ne saurait prouver ce deux ou trois jours (*c'est-à-dire peu de temps*) auparavant il ait été son ennemi.

6. Il demeurera dans cette même ville jusqu'à ce qu'il puisse se présenter devant les juges, et leur rendre compte de son action; et s'il est reconnu innocent, il restera jusqu'à la mort du grand-prêtre qui sera en ce temps-là. Alors l'homicide reviendra dans son pays, et rentrera dans sa ville et dans sa maison, d'où il s'était retiré dans sa fuite, et il y demeurera en paix, sans que personne puisse l'inquiéter pour le meurtre qu'il avait commis.

7. Ils marquèrent donc pour villes de refuge Cédès en Galilée sur la montagne de Nephthali, Sichein sur le mont d'Ephraim, et Cariath-Arbe, qui se nomme aussi Hébron, et qui est sur la montagne de Juda.

8. Et trans Jordanem contra orientalem plagam Jericho, statuerunt Bosor, quæ sita est in campestri solitudine de tribu Ruben, et Ramoth in Galaad de tribu Gad, et Gaulon in Basan de tribu Manasse.

9. Hæ civitates constitutæ sunt cunctis filiis Israel et advenis qui habitabant inter eos, ut fugeret ad eas qui animam nescius percussisset, et non moreretur in manu proximi effusum sanguinem vindicare cupientis, donec staret ante populum expositurus causam suam.

TRANSLATIO EX HEBR. EO.

1. Porrò locutus est Dominus ad Josuam, dicens: — 2. Loquere ad filios Israel, his verbis: Date vobis urbes receptas; de quibus locutus sum ad vos, per Moysen. — 3. Ut eò fugiat homicida percussus animam per errorem, insciens, ut sint vobis recepti à vindice sanguinis. — 4. Fugientem enim ad unam quampiam istarum civitatum, stantemque pro foribus portæ urbis, ac loquentem sua verba apud aures seniorum ejus urbis, recipient ipsam ad se intra oppidum, dabuntque ei locum, et habitabit apud ipsos. — 5. Et si persequetur eum vindex sanguinis, non concludent homicidam in manum ipsius, quia imprudens percussit socium suum, quem non prosequatur odio ab heri et nudius tertius. — 6. Manebit autem in oppido, tantisper dum steterit ad dicendam causam coram senatu, usque ad mortem Pontificis, qui fuerit illis diebus. Tunc revertetur homicida, venietque ad urbem suam, et ad domum suam, ad eam urbem, unde profugerat. — 7. Consecratur igitur ipsam Cedes in Galilæa, in monte Nephthali; et Sichein in monte Ephraim. Præterea Cariath-Arbe, ea est Hebron; in monte Jude. — 8. Cis Jordanem verò Jerichuntis ad orientem, assignarunt ipsam Bosor in deserto, in planitie, de tribu Ruben, atque Ramoth in Galaad, de tribu Gad, denique Gaulon in Basan, de tribu Manassis. — 9. Iste fuerunt urbes publicè constituta, pro omnibus Israelitis, et pro peregrino, apud ipsos peregrinante, ut eò fugeret, quisquis percussisset animam per errorem. Neque moreretur manu vindicantis sanguinem, donec staret coram Ecclesiâ.

COMMENTARIUM.

Jus τῆς ἀσφλίας, hoc est, sanctitatis locorum, quod hoc capite agitur, serò quidem est à Deo, in lege, per Moysen non solum verbis præceptum, sed etiam cis Jordanem ad rem collatum, simul atque tribus duæ et dimidia illic sedes suas nactæ erant. Verumtamen, nisi postquam hæreditatem suam crevisset etiam cætera tribus, ipsæ asyla designare nec debuerunt, nec potuerunt. Hoc enim eis ius quæ de isto jure à Deo sunt constituta, in Deuteronomio, certum est. Suo igitur ordine asylo- rum hic leges tractantur, post distributas inter tribus possessiones, quæ vetustissimæ fuerunt insontium homicidarum vindicæ, non etiam sceleratorum, qualia sunt ab Romulo, Hercule, horumque nepotibus constituta asyla. Est autem hujus juris hæc maxima ratio, ne insontis hominis fundatur sanguis, quo terra usque eò contaminatur, ut expiari, nisi scelerato sanguine ejus, qui innoxio sanguine ipsam foeda-

8. Et au-delà du Jourdain, vers l'orient de Jéricho, ils choisirent Bosor, qui est dans la plaine du désert de la tribu de Ruben, Ramoth en Galaad, de la tribu de Gad, et Gaulon en Basan, de la tribu de Manasse.

9. Ces villes furent établies pour tous les enfants d'Israël et pour tous les étrangers qui habitaient parmi eux, afin que celui qui aurait tué un homme sans y penser pût s'y réfugier, et qu'il ne fût point tué par le parent du mort qui voudrait venger son sang, jusqu'à ce qu'il pût se présenter devant les juges et défendre sa cause devant le peuple.

vit, non posse, Deus pronuntiaverit. Nam cum iis qui cognatione conjuncti fuere cum eo qui interfectus erat, liceret propter rei immanitatem, ubi in cognati sui interfectorum incidissent, eum quoque trucidare, illicè facillè accidisset, ut etiam minimè sceleratis homicidæ, justo cognatorum dolore, cæco impetu facto, perirentur, nisi in certos illi se locos potuissent recipere, quorum sanctitate vel eò usque essent tuti, dum dicta causâ, suam innocentiam judici probavissent. Asyla igitur quæ Deus sancivit, solos insontes tutabantur homicidas, hoc est, eos quorum animus ab omni malâ voluntate, consilioque cædis ejus patradæ fuerat alienus, quod luculentè, exemplo adjuncto, in sacris constitutionibus est explicitum. Nam bene Adrianus respondit, in maleficis voluntatem spectari, non exitum. Et eum qui hominem occiderit, si non occidendi animo id fecerit, absolvi posse. Est enim na-

turâ ipsâ nobis insitum, ut malam mentem odio habendam esse judicemus, bonam, etiam si peccet, non item. Sed posteritas, partim gloriæ cupidine, atque superbâ arrogantia, ut suam ipsa majestatem amplificaret, alii imprudente religionis opinione, jus τῆς ἀστυας, apud status, apud quævis jus, apud ipsa etiam cœmeteria, apud episcopos, et nescio ubi non, constituerunt. Et habent quidem fortassis ista tam frequentia asyla majoris misericordiæ speciem, si innoxiorum hominum salutis gratiâ instituta essent. Verum quod homines cuiusvis flagitio obnoxios, imò omnibus sceleribus cooperatos tulerunt, id mihi certè videtur longè indignissimum esse, et Romuli instituto, quàm Dei legibus istis magis consentaneum. Sed publicos latrones, et nocturnos depopulatores agrorum excipit Innocentius. Scilicet, ut alius nemo, quantumvis sceleratus, qui modò ad passim obviam asyla confugerit, noxæ dedit possit, sed quamvis grave et impium scelus admittit, impunitatem, corpore saltem, habeat. Parùm clementer scilicet dictum à Deo est Exod. 21, 14 : *Si quis studio occidit proximum suum, ab altari meo avellens eum, ut moriatur.* Melior profectò in republicâ, ut certè nunc morati homines sunt, sanctio Justiniani est (authentic. de Mand. princ., § *Neque autem*), quæ sceleratos homicidas, adulteros, virginum raptores, ab asylis abstrahendos, supplicisque afflicendos censet. Quis enim æquo animo ferat, Deum ipsum homicidii, quo nullum facinus magis detestatur, patronum, defensoremque statui? aut principes, quorum munus erat, facinorosos meritis pœnis coercere, facinorosorum receptatores, protectoresque esse? Certè res ipsa elamat, indulgentiores istos legum latrones, dum clementiâ laudem ex scelerum impunitate affectaverunt, optimos quoque atque innocentissimos homines malefactorum libidini exposuisse, cum nulla sit peccandi illecebra major quàm impunitatis spes, adeò, ut jam ea, quæ ipsa etiam horrere deberet natura, flagitia, assiduitate et consuetudine peccandi, vix gravia esse videantur, et præ delinquendi licentiâ, καὶ ἀνά, multi ne ad asyla quidem, etiam si atrocissimè peccaverint, festinandum sibi putent, frustra que Tiberius, si ad imperium ex inferis redeat, asyla omnia sublaturus possit videri. Atqui asyla Dei ne ipsos quidem vel maximè insontes homicidas ita defendebant, ut immane facinus, quamvis aliena omninò ab eo fuisset ipsorum voluntas, prorsus impunitè ferrent, verum suæ etiam

inconsiderantiæ pœnas dabant, in exilio vivere coacti, murisque asyli, quasi carcere conclusi, tantisper dum viveret ejus temporis pontifex maximus. Sed ista suis quaque locis, in explanandis sacris verbis, tractabuntur.

VERS. 1, 2, 5. — CETERUM LOCUTUS EST DOMINUS AD JOSUAM DICENS, etc. Non est quod existimes, incusari tacitè vigilantissimi imperatoris cessationem, quasi, qui mentem suam diurnâ nocturnaque cogitatione pertractabat, ne quid eorum, quæ à Deo aut Mose in mandatis habebat, omitteret, is jam asyla constituere neglexerit, toties ante imperata in Exodo, Numeris, Deuteronomio. Hec enim modo ista verba significant, illum, ut adhuc omnia, quæ ex usu fuere, ita nunc hæc quæque de constituendis asylis mandata, instinctu, afflatuque divino, in tempore procurasse, atque de ipsis ad populum retulisse. Neque enim, ut nuper dicebam, nisi post distributam terram, constitui asyla potuere. Vocant autem Hebræi asyla *urbes receptis*, וְיָבֵיטָנִים enim excipere, atque retinere quippiam significat, ut certè ea vox à veteribus Judæis in Doctrinali usurpatur. Nam et conjunctionem eam, quæ surculus in arboris truncum insitus coalescit cum trunco, à quo est receptus, vocant וְיָבֵיטָנִים. Et in sacris litteris וְיָבֵיטָנִים vitium est corporis, cum membrum, quod naturâ separatim esse debebat, alteri est membro agnatum, veluti si duo digiti in unum sunt concreti, aut quæ hîda esse debebat ungula, est enata solida.

Dativus casus, vobis, est, ut sæpè solet, otiosus, modo quodam loquendi. Nisi existimare mavis, eo significari, ad solos Israelitas pertinere jus asylorum, de quâ re in extremâ hujus capituli parte disputabitur.

Porrò in illis verbis, *per errorem, inciens*, non est vitium τῆς ταυτολογίας, ut existimasse videtur Septuag., et eos secutus Latinus, qui alterum reddidisse contenti fuerunt. Sed geminatâ sententiâ, omnis, quoad ejus fieri potest, defensio, scelestis homicidis præciditur. Quò magis mirum est, his tam multa perfluga et præsidia, ab eis etiam, qui interpretum Dei dignitatem obtinuerant, esse concessa. Sed et illud observandum est, homicidii modò, non etiam aliorum flagitiorum asyla dari à Deo. Nimirum alia peccata vix ulla sunt aliquando cum innocentia conjuncta, sed studio, voluntate, deditaque operâ patrantur. Improbam autem voluntatem Deus minimè impunitè voluit haberi. Cæterum animam pro homine di-

cere, synecdoche est, quia anima hominis præcipua pars est. Nam mox וְיָבֵיטָנִים, hoc est, *asylum*, vocat, quem nunc animam dicit. Percutere autem, pro interficere, sæpè dicunt Hebræi. Sicut Latini percussorem, interfectorem, Pro vindicæ sanguinis quod hebræicè וְיָבֵיטָנִים reddiderunt Septuaginta ἀποκτείνοντα τὸ αἷμα, hoc est, *jure cognationis vindicantem sanguinem*, explicatè sanè, et commodè. Perinde scilicet, atque si occisi hominis sanguis, manu homicidæ oppressus, asseratur per vindictam, in libertatem. Nam etsi licuit, lege Dei, impunè occidere interfectorem, tamen ea vindicta iis solis permessa fuit, quos justus dolor impelleret, hoc est, qui sanguinis necessitudine devincti interfecto homini erant.

VERS. 4. — FUGIENTEM ENIM AD UNAM QUAMPIAM ISTARUM CIVITATUM, etc. Jam ipsa cæremonia exponitur, quæ in hoc jure usurpando adhibetur; sed ea est in Numeris prescripta explicatibus, atque etiam in Deuteronomio. Est autem ejus summa fere hæc: Qui imprudens, non deliberato animo, aut voluntate, hominem interfecerat, is ad proximum asylum confugebat, atque in ipsâ urbis portâ subsistebat, in eaque senatoribus, quorum ille perpetuò aliquot tanquam pro tribunali, sedebant, ad audiendas popularium suorum causas; iis igitur senatoribus eum ille factum suum paucis verbis, et summam exposuisset, ex quo apparebat insontem esse, admittebatur in urbem, et in tutelam magistratûs recipiebatur, ut securè inibi habitare ei liceret, usque eò, dum occisi hominis cognati, ipsum persequentes, accusarent. Tum enim senatus frequens utrique parti dabatur, ut solenni judicio altera accusaret, responderet altera. Ibi si dictâ causâ percussor insontem se esse probavit, absolvatur quidem à capitali crimine, sed tamen inibi, tanquam in exilio manendum ei erat, tantisper dum viveret ejus temporis pontifex maximus. Quo vitâ functo, ad suos illè demùm reverti potuit, à propinquorum occisi hominis vindictâ securus. Nam antè id tempus, extra asyli muros depreheusus, impunè ab illis potuit trucidari, etiamsi superioris judicii sententiâ absolutus fuisset. Sin verò noxæ convictus erat, tum magistratus ejus urbis, in quâ facinus admiserat, à magistratu asyli ipsum repetebat, receptumque in manus vindicis sanguinis noxæ debebat. Putant quidem plerique cum doctoribus hebræis non in asylo dari debuisset in profugum capitis judicium, sed ubi eadem fecerat, illic enim de totâ re cognosci certius potuisse.

Et hanc suam sententiâ sacris etiam verbis planò affirmare se posse credunt. Scriptum est enim, inquit, in Numeris cap. 35, v. 24 : *Et iudicabit cæcus inter percussorem, et inter vindicem sanguinis, secundum istas leges, et liberabit cæcus homicidam à manu vindicis sanguinis, et reducat ipsam cæcus, ad urbem receptis sui, ad quam confugerat, manebitque in eâ, usque dum moriatur pontifex maximus, etc.* Quo enim, inquit, modo absolutus reducetur ad urbem, ad quam confugerat, si in eâ ipse causam dixit, atque ejus urbis senatus judicium exercuit? Rectè sanè, sed ego vicissim interrogo: Cur in culpâ cum esset, damnatum, ut noxæ dederetur, mittebat repetitum ab asyli senatu ejus urbis senatus, in quâ facinus fecerat (nam et hoc in Deuteronomio scriptum est luculenter), si in hac, non in illâ urbe, iudicatum judicium est? Neque enim capitis judicium, nisi in presentem constitui potuit, postquam semel ad asylum perflugisset. Debebat enim ipse stare coram senatu, et pro se causam dicere. Ad hoc, quis non existimet, idè potissimum in Levitarum urbibus solis constituta asyla esse, quo illiusmodi capitalia judicia majore cum religione atque justitiâ fierent? Nam quod illos unum movet, eum sèe iudicio à vindicæ sanguinis absolvit, reducitur, ut ego certè existimo, in urbem, in quam confugerat, non ex alterâ illâ urbe, in quâ peccarat, sed ex asyli portâ, aut alio quopiam asyli loco, in quo causam dixit, iudiciumque redditum est. Puto enim istam reductionem absoluti, esse antithesin ejus traditionis condemnati, quæ in Deuteronomio, ut dixi, scribitur. Atque hanc ego sacrorum verborum simplicissimam, verissimamque esse sententiâ existimo. Ceteroqui non magnoperè lubet de eâ re cum quoquam contendere. Quin hoc quoque fortassis non ineptè dicat aliquis, ea verba, quæ ex Numeris proferebantur, accipienda quidem esse, de cætu ejus loci, in quo homicidium fuerat admissum, sed tum demùm, si homicida ad ejus urbis magistratum, non ad asylum confugisset, vel itineris periculo, vel aliâ re prohibitus. Nam illud, *ad urbem receptis sui*, videtur non incommodè interpretari posse, de urbe ad quam confugere debuisset. Neque enim homicidæ innoxii cæco propinquorum furori prorsus relinquendi à magistratu alterius urbis erant, cum ad asylum evadere non potuissent, sed juvandi potius, ut in tuto essent.

VERS. 5, 6. — QUIA IMPRUDENS PERCUSIT 60-

causam suam, quem non, etc. A contrario sensu, si prudens percussisset socium suum, hoc est, quemvis hominem, quem secundum leges divinas odio prosequi non poterat (est enim natura omnibus hominibus inter ipsos societas); igitur si sciens hominem percussisset, dedendus erit in manus vindicis sanguinis, non tamen temere, vel leviter, sed postquam coram senatu causam dixisset, solemnique iudicio damnatus fuisset. Atqui ne sic quidem tradatur à Levitis vindici sanguinis, sed alterius urbis senatui, in quâ peccaverat, ut hic demum vindicis illum iustæ iræ permitteret, usque eò scilicet sacrarum rerum administri Levitæ, qui asylorem omnium civis fuere, et iudices, à sanguine fundendo sese abstinere. Tutatur autem presens locus æquitatem adversus summum jus, ostenditque pro illa omnes leges interpretari debere. Cæteroque enim si ad quævis delicta, uno eodemque rigore, pro verbo, quibus late sunt, tenore accommodentur, sæpe iniquissimæ sint. Docet insuper, laudem et culpam, quæ cum actionibus hominum conjunctæ sunt, in deliberatione atque voluntate ipsâ potissimum consistere, pœnæque iudicio liberam esse innocentiam. *Quem non prosequatur odio ab heri et nudius tertius.* Atqui ex illâ impunitate, quam asylorem peperit multitudo, ea est jam nata impietas, ut multi sint sicarii, qui pauculis nummis operam suam locitent, ad sauciandum, vel occidendum hominem quem nunquam viderunt, et percussorum se nomine venditent. Cæterum quid sit *ab heri et nudius tertius*, alibi est à nobis expositum.

Cum porrò sequitur in sacris verbis, usque ad mortem summi pontificis, curta est narratio, ipsaque brevitate obscura. Nam, ut ante dixi, tutus in asylo erat, usque dum causam accusatus dixisset. Jam verò dicta causâ, si absolventur, tamen manere etiam in asylo debuit, tantisper dum viveret ejus temporis pontifex maximus. Hoc enim definitio exilio plecebatur ipsâ inconsiderantiâ, in re tam atroce, ut major esset cautio. Præteritum ergo est, quid illi fieri debuisset, qui damnatus esset. Est autem animadvertendum, immensam Dei sapientiam, simul et misericordiam dum alienum à culpâ homicidam ad tempus coeret muris asyli, misericordè consulere propinquorum hominis occisi oculis, ne immaturo percussoris aspectu illi violentur, sed ipsorum animi dolor interea, tempore ipso, sanetur. Videntur autem hanc legem secuti esse rerum capitalium æquissimi

iudices Areopagite, cum imprudentem, neque sceleratum homicidam ἀπειθαρχήσας, hoc est, annuo exilio, damnare solerent. Nimirum tam inmanis res apud omnes homines semper habitum est homicidium, ut etiam illi qui imprudentes inscientesque id fecissent, tamen certis piaculis opus habere sint existimati, quò à furiarum exagitatione, hoc est, à suæ ipsorum conscientie terrore, possent conquescere. Neque verò id mirum est, cum hominem perimere, sit ipsam quodam modo rerum universitatem, atque adeò ipsum Deum violare. Est enim homo ad imaginem Dei creatus, quæ res quanta sit, explicatum à nobis supra, cap. 6, v. 13, bene multis verbis est. Hoc enim illud est, quod in ipso rerum ortu dictum est à Deo Gen. 9, 5: *Sanguinem vitæ vestræ requiram, requiram, inquam, ipsum ab omni animante, et ab homine; requiram hominis animam à viro, qui ipsius frater est. Qui fuderit sanguinem hominis, per hominem fundetur sanguis ipsius.* Sed audiamus tantum piaculi causam. *Quia, inquit, ad imaginem Dei factus est homo.* Sed hoc hæcenas.

Cur autem pontificis morte hoc exilii tempus definiretur, multa sunt doctorum virorum sententiæ, atque eæ in magnâ varietate constituta. Ego paucas, easque præcipuas annuerebo. Vir magnâ doctrinâ, et summâ etiam apud suos gentiles auctoritate, Moses Maimonius, in eo commentario quem inscripsit: *Doctorem eorum qui dubii hærent, scriptum reliquit in hanc sententiâ.* Quòd, inquit, is qui imprudens fecit homicidium, exulat, id eò fit, ut tranquilletur interea animus vindicis sanguinis, dum non videt eum qui facinus fecit. Pendet verò ipse in patriam reditus ex morte ejus viri, qui cum cæteros mortales omnes dignitate præcellat, atque ab omnibus Israelitis summè ametur, consentaneum est, ejus acerbo casu sedari dolorem, quem sanguinis vindex ex cognati sui cæde conceperat. Quippe sic comparatum est hominum ingenium, ut quisquis habet infortunium, si par aut majus alteri accidisse viderit, minus doleat de suo. Nullius autem omnium est hominum calamitas gravior, apud nos ceterè, existimatur, quam pontificis maximi mors. Hæc ille, propè ad verbum, quem secutus, ut videtur, Levi Gersonis: *Prudenter, inquit, voluit lex restringere fervorem animi vindicis sanguinis, de morte propinqui concepit, eò quòd cerneret, principem virum, quantum est pontifex, etiam morte esse perceptum.* Atque huic subscribit Bahaius.

Sed doctores hebræi quo libro de pœnis tractant, hæc afferunt causam. Pontificis, inquit, proprium munus erat, imploratâ Dei misericordiâ avertere tristes illius modi casus à sui seculi hominibus. Jure igitur admissi delicti piaculum in ejus morte positum est, cujus in exorandâ Deo negligentia illud est admissum. In commentariis vetustis, quæ *שע* vocantur, redduntur aliæ rationes, quæ hoc loco laudat Kimhi. Sed quia parum firmæ mihi videntur, piget adscribere. Et Paulus Fagius, eas compilavit, exposuitque in iis annotationibus, quas in caput 53 Numerorum scripsit, à se ex Chaldæo conversum. Porrò R. Isaac Eramæus, vir egregiè doctus et acutus, de istâ re sic scripsit: *Mihi, inquit, videtur, ideò, nisi morte tuo pontifice, homicidam exire asylum non potuisse, quia cum asyla omnia, utpote urbes Leviticæ, fuerint in ditone pontificis, debuerintque ei servitum et officia, ut primati ejus tribus, probabile est, homicidam, postquam illuc se receperat, similiter atque alios cives, omne genus officia pontifici debuisse, et eaque quamvis iste viveret, præstare debuisse, cum ei civis nexu vincetus esset, cæterum divinam misericordiam voluisse, ut, quando ille innoxius esset, illius modi servitute ab uno solo premeretur rege, itaque mortuo pontifice, qui tanquam rex Levitarum erat, exire illum eo servitio, atque ad suas possessiones redire licuisse.* Hæc Eramæus, ingeniosius, meo iudicio, quam firmius.

Sic igitur ferè Judæi, cordatiores certè, sentiunt, nugatores enim omitto. Nostri plerique omnes, cum rationem aliâ reddere non possunt, tanquam in aram, confugiunt ad anagogen. Nam divus Ambrosius, in eo opere, quo seculi fugam et doctè, et piè suadet, postquam de asylo multa disputasset, hæc tandem dixit, interpretationem secundum litteram, in eo, quod de expectandâ pontificis morte constitutum est. Ego verò, etsi verear ne parum sit placiturum quod afferam, nihil enim satis liquere potest in re tam obscurâ, dicam tamen quod sentio: Igitur, sicut exilium ipsum, ita etiam hanc, de expectandâ pontificis morte legem, ad cædis humanæ immanitatem declarandam pertinere censeo, quasi scilicet homicida, ut impurus, quippe humano pollutus sanguine, intra asylum, tanquam intra præscriptas latebras, occultari tantisper debeat, neque inter alios homines liberum efferre caput possit, dum superstes is est, quem in terris Dei primarium interpretem, et ejus divinæ

majestatis personam quodam modo adumbrantem, atque omnino omnis religionis, pietatis, sanctitatis ἀρχηγὸν ac principem, è sublimi muneris sui solio reipublicæ statum semper contuentem, ille facinoris illius sui diritate omnium gravissimè offendit. Mihi enim certè prorsus spectare huic videtur, quod in Numeris, tanquam causa, affertur, cur tanta superstitis pontificis debeat esse reverentia, his verbis: *Qui unctus est oleo sancto.* Est enim id, ut videtur, hoc sensu accipiendum, usque eò dum in vivis manet ille pontifex, in quo ipsa Dei majestas est violata, per illius modi facinus, quod interea, dum ille pro Deo fungebatur summo sacerdotio, est patratum. Scio equidem esse, qui libertatem reverendi post mortem pontificis, acceptam referri debere statum renovati gratiæ, quæ novus succedit sacerdos ad reconciliandum Deo populum, quasi hæc offensas superiores placare magis possit, eosque qui solus erroris pœnas dabant, non malitie, in integrum restitueret. Quorum ego sententiâ laudo quidem, ut acutam, et subtilem; verùm cur probare non possim causa est, quòd videre videar, legem istam nullam prorsus novi pontificis rationem habere, sed rem omnem ad ejus excessum referre, quo vivo patrata cædes fuerat.

Verumenimverò ipsa anagoge, ut certissima, ita optissima est. Significat enim, genus humanum, nisi per mortem summi pontificis Christi, in cœlestem patriam suam reverti non posse, unde semel, per Adæ errorem exulare cepit. Aut, primum nostrum parentem Adamum, posteaquam omnem posteritatem errore suo interfecisset, patriâ suâ extorrem, sperare nullum reditum potuisse, nisi per pontificis Christi mortem, adversus quem maximè peccaverat, tanquam Deum et hominem. Quin veteres etiam Judæorum magistri illud Adæ facinus, tectè, et, ut opinor, imprudentes, in hanc sententiâ interpretantur, in iis commentariis libri Numer. quæ *Rabba* vocant.

VERS. 7.—CONSECRARUNT Igitur IPSAM CÆDES IN GALILEA, etc. Verbum *שׁח* significat quidem sæpè, rem quampiam constitinere, designare, atque in usum aliquem destinare accommodareque, sed tum solum, quando adhibentur quedam religionis ceremonie. Optimè igitur *consecrandi* verbo reddi videtur. De uribus quæ nominantur, diximus alibi. Eusebius diversam esse hanc Sichem existimat ab illâ Dinae stupro, Josephi sepulcro, aliisque multis rebus nobilitatâ urbe, quam ut diximus, po-

steritas dixit Neapolim, vulgus nunc Neapolim vocat. Sed veteres Judaei, in commentariis inscriptis *Tanhuma* sive *Jelammedeni*, Neapolim fuisse asylum censent. Idque ego esse credibilis opinor, cum de duabus Sichem nihil certi proditum sacris litteris esse videatur. Fuit quidem, ut apparet, Sichem, apud montem potius quam super montem posita. Sed satis fuisse puto, ut urbis indicium mons procul videri posset. Nam ideo in montibus constituta fuisse asyla certum est, ut obviam iretur errori miserorum hominum, qui quâdam infelicitate in facinus illud incidissent, cum certo itinere prospectam procul asyli urbem possent petere; atque ideo enim Deus istorum calamitati succurrendum putavit, ne innoxio suo sanguine penas vindicibus darent, atque ita terra magis magisque pollueretur, ut ipsas etiam vias, quae ad asyla ducerent, sternere accuratè jusserit. Quò spectat etiam ipsa commodissima asylorum dispositio per universam regionem, atque aequalibus distantia. Propè enim par est via spatium ex quovis terræ sanctæ angulo ad unum illorum quodlibet. Nam Hebron urbs exstabat ad meridiem, Cedes ad septentrionem, Sichem inter illas medio loco. Etenim sic fieri voluerat Deus. Dixerat enim, cum de tribus asyils verba faceret: *Dividite fines terræ vestrae, cujus vobis possessionem daturus est Deus vester, in partes tres, nimirum aequales, quantum certè ipsa locorum ratio permittat. Quin à doctoribus hebraeis existimatum est in illo, quem nuper dicebam, libro, et quidem probabiliter, ut puto, paria fuisse intervalla ab extremitate australi terræ sanctæ ad Hebronem, ab Hebrone ad Sichem, à Sichem ad Cedes, denique à Cedes ad extremitatem aquilonarem.*

VERS. 8. — TRANS JORDANEM VERÒ JERICHO-TIS AD ORIENTEM, etc. Fuerant quidem tria ista asyla cis Jordanem à Mose constituta, verùm, ut est à doctoribus hebraeis proditum, religiosum illud sanctitatis jus non habuerunt, nisi tum demum, cum etiam altera illa trans Jordanem essent consecrata. Eaque causa est, cur jam denuò nullà Mosis factà mentione, hæc designentur. Scribant porrò iidem doctores hebraei utraque perfluga, sic altera alteris, ipso positu respondeat, ut in pari essent altitudine, sive latitudine cosmographica, Hebron et Bosor, tum Sichem et Ramoth, denique Cedes et Gaulon; sed ejus rei fides sit penès illos, neque enim veritas, nisi sciotheris facili inveniat. Sed multa illi alia de asyils illic nugati sunt, quæ non fuerit operæ pretium

adscribere, sunt enim digna illis hominibus, quos Deus mulecavit amentia et cæcitate, atque stupore animi, quique ita palpant in meridie, sicut cæci in tenebris. Si quis tamen curiosior etiam illa desideret, eum jubeo Fagium, quem nuper laudabam, adire. Facere tamen non possum, quin unum commemorem. Mirabile videtur, cur non plura apud novem tribus, et dimidiam instituta sint asyla, quàm apud duas et dimidiam. Hoc ergo facillimè expeditur doctores hebraei illi, homines acutissimi scilicet. In Galaaditide, inquit, frequentiora fiebant homicidia. Et hoc ne somniasse videatur, ut multa, certissimum laudant auctorem Oseam vatem, qui dixit cap. 6, v. 8: *Galaad cicilis malefactorum, callida in sanguine, fundendo videlicet, quasi verò asyla pro maleficis, et callidis latronibus sint comparata.* Sed hoc est istorum hominum singulare acumen. Melius Nehmannus: « Duo, inquit, regna Se- « honis et Og, etsi paucis tribus sint attributa, cum eà regione quæ propriè Galaaditidis nominabatur, tamen cum amplissima « essent, non paucioribus asyils opus in eis « erat, ut innocentium hominum saluti con- « suleretur, quàm in reliquâ Chanaanâ « universâ. » Sed cum addit Nehmannus, hoc quoque responderi posse: « Mosis gratia concessum à Deo esse, ut non pauciora ipse, « quàm Josua asyla constitueret, » non minùs quàm doctores hebraei pueriliter nugari mihi videtur. Amplitudinis enim loci rationem esse habitam, inde ellicitur apertissimè, quòd tria insuper alia asyla instituenda fuerint, si olim fines ampliores populo concederentur à Deo.

Civitas Bosor, quæ ab Hebraeis Bezer et Bozra dicitur, posita erat in Moabitidis planitie, ut ait Jeremias 48, 21, hoc est, in iis campis quos Moabiticos vocare solemus. Ex Machabeorum verò historia certum est, eam exstitisse in deserto. Nam illic Galaaditidis nomine vocatur universa regio, quæ cis Jordanem est Israelitis assignata. Erat ergo ista urbs in Rubenitarum hereditate posita trans Arnonem longiusculo intervallo, sicut Hebron, non in ipsâ Judaicæ hereditatis extremitate, sed interioris, pro primo à meridie asylo designabatur. Nam longè alia est illa Bosra, opinor, quam Isaias apud Idumæos collocaet. De Ramoth diximus capite 15. Porrò Golan, sive Gaulon, superest in prægrandi vico, ut ait Eusebius in Bathanea, hoc est, Basanitide. Hæc urbs nomen dedit amplæ atque uberi regioni, quæ Gaulonitis appellatur. Hanc duplicem esse sta-

tuant. Superiore inde à Libano monte ad lacum Genesaram deducunt; inferiorem autem littore Genesaram ad Gadaram, usque urbem definiunt.

VERS. 9. — ISTE FUERUNT URBES PUBLICÈ CONSTITUTÆ PRO OMNIBUS, etc. Quod dico, *urbes publicè constitutæ*, est hebraicè עָרֵי הַמְּדִינָה. Diximus autem superius, cum vocem עָרֵי exponeremus, positionem, עָרֵי usurpari, de loco aut tempore prastituendo. Fuerunt ergo asyla, de communi omnium sententiâ, constituta loca ad quæ perflugerent insontes homicidæ. Nam quod R. David Kimhi interpretatur, *urbes congregationis*, quia illuc, ut ait, conveniebant homicidæ, parùm plèné videtur ille rem ipsam dicere. Neque enim percussorum tantam illic frequentiam convenisse est credibile, ut à convenis istis, vocarentur, *urbes congregationis*.

Quod porrò additur: *Pro omnibus Israelitis et pro peregrino*, id excludere quosvis ab asyils, qui Israelitæ non sint, aut certè communi cum illis sacrorum jure non stantur, autumant doctores hebraei et eorum ad stipulatores Judæi plerique omnes. Sed vocabulum, עָרֵי, non solos eos significare, quos עָרֵי מְדִינָה; appellamus, sed sæpè simpliciter, hominem peregrinum, certa res est. Nam ipsi etiam Israelitæ fuerunt עָרֵי, CAPUT XXI.

1. Accesseruntque principes familiarum Levi ad Eleazarum sacerdotem et Josue filium Nun et ad duces cognationum per singulas tribus filiorum Israel,

2. Locutique sunt ad eos in Silo terræ Chanaan, atque dixerunt: Dominus præcepit per manum Moysi ut darentur nobis urbes ad habitandum, et suburbana earum ad alenda jumenta.

3. Dederuntque filii Israel de possessionibus suis, juxta imperium Domini, civitates et suburbana earum.

4. Egressaque est sors in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis, de tribus Juda et Simeon et Benjamin civitates tredecim;

5. Et reliquis filiorum Caath, id est, levitis qui superfueraut, de tribus Ephraim et Dan et dimidiâ tribu Manassæ civitates decem.

6. Porrò filiis Gerson egressa est sors ut acciperent de tribus Issachar et

hoc est, peregrini in Ægypto. Et in Numeris præter, עָרֵי, etiam עָרֵי מְדִינָה, hoc est, iniquissimas, hæc lege censetur. Sed quando vetuit Deus Israelitis, ne alienæ religionis homines apud se habitare sinerent, credibile quidem est, legem de iis peregrinis potissimum loqui, quos dixi עָרֵי מְדִינָה vocari. Verùm eo non ellicitur, ut doctores hebraei pro sua malâ mente, volant, si quis alienigena, neque Mosis institutis initiatus, sorte quâdam non malo animo, aut voluntate, eadem fecisset apud illos, necari eum illic debuisse, etiãmsi ad asylum evasisset. Deus enim simpliciter detestatur omnem innoxii sanguinis effusionem. Neque quosvis alienigenas à suo populo impunè interficere voluit, sed Chanaanos et rebelles. Sed priusquam digrediamur ab asyils, monendum est, ea omnia Levitis assignari pro habitationibus, nimirum, ut sacerdotii dignitate vis injusta melius prohibeatur, utque à viris divini humanique juris peritis illius modi capitalia judicæ sanctitatis rectiusque judicentur. Quare longè à vero aberrare mihi videntur, qui contendunt, in eâ civitate, in quâ patratum facinus fuerat, redditum judicium hoc esse. Sed de istâ controversiâ disputatum supra satis est.

CHAPITRE XXI.

1. Alors les princes de la famille de Lévi vinrent trouver Eléazar, grand-prêtre, Josué, fils de Nun, et les chefs des familles de chaque tribu des enfans d'Israël,

2. Et ils leur parlèrent à Silo dans le pays de Chanaan, et leur dirent: Le Seigneur a commandé par Moïse qu'on nous donnât des villes où nous puissions demeurer, avec leurs faubourgs et les terres des environs pour y nourrir nos bêtes.

3. Alors les enfans d'Israël détachèrent des héritages dont ils étaient en possession, des villes avec leurs faubourgs, et les donnèrent aux levites, selon que le Seigneur l'avait ordonné.

4. Et le sort ayant été jeté pour la famille de Caath, treize villes des tribus de Juda, de Simeon et de Benjamin, échurent aux enfans d'Aaron grand-prêtre.

5. Dix villes des tribus d'Ephraïm, de Dan et de la demi-tribu de Manassé échurent aux autres enfans de Caath, c'est-à-dire aux levites.

6. Le sort ayant été jeté pour les enfans de Gerson, treize villes des tribus d'Issachar, d'Aser, de Nephthali et de la demi-tribu de